

Hvat er demensur?

Demensur er heitið á tí støðu, ein kemur í, tá ið mentalu førleikarnir vikna orsakað av sjúku. Vanligasta orsøkin til demens er Alzheimers sjúka, sum minst helvtin av teimum við demensi eru plágað av. Tó eru fleiri enn 200 ymsar sjúkur, ið kunnu elva til demens. Umframt Alzheimers sjúku er vaskulerur demensur (blóðrenslademensur) vanligur, men t.d. Lewy-body-demensur, demensur í sambandi við Parkinson og frontotemporalur demensur eru ikki so vanligir.

Demensur stendst av sjúku – ikki elli

Vandin fyri demensi veksur við aldrinum, og demensur stendst altíð av sjúku. Tað er ein mýta, at demensur er natúrlig fylgja við aldrinum. Bert fáar av teimum sjúkum, ið hava demensseyðkenni við sær, kunnu lekjast, men fleiri av sjúkunum kunnu í størri ella minni mun viðgerast. Tí er týðningarmikið at fáa nágreinað, hvør sjúka hevur elvt til demensin, og leggja eina viðgerðarætlan

Sjúkueyðkenni

Flestu fólk við demensi fáa minnistrupulleikar, men eisini aðrir mentalir førleikar verða raktir. Tað kann vera:

- Áræði og virkiskraft
- Evnini at finna orð og nevna lutir við navni
- Evnini at finna veg (staðarsansur)
- Rokniførleiki
- Yvirlit og at kunna loysa trupulleikar
- Evnini at minnast nøvn á fólk

Eisini samveran við onnur kann gerast øðrvísi við demenssjúku. Sosialu førleikarnir og kenslulívið kunnu broytast, og persónsmenskan kann verða ávirkað. Tað merkir, at fólk við demensi kunnu fáa tað truplari at skyna á sínámillum samspæli, eins og tey kunnu missa førleikan at liva seg inn í tankarnar hjá øðrum. Ofta versnar eisini plikenslan. Øll fólk uppliva viðhvørt, at minnið svíkur, ella at tey ikki klára at hava yvirlit, men trupulleikarnir skulu ávirka førleikan at klára seg í gerandisdegnum, áðrenn orsøk er at hava illgruna um demens.

Sjúkugongdin

Sjúkugongdin er treytað av orsøkini. Flestu demenssjúkur versnað so líðandi og kunnu ikki lekjast. Sjúkugongdin kann fevna um alt frá fáum árum til áratíggju.

Ættarbregði

Demenssjúkur eru í høvuðsheitum ikki arvaligar. Tá ið tað snýr seg um Alzheimers sjúku eru bara 2-3 % av sjúkutilburðunum beinleiðis arvir, orsøkin til restina av tilburðunum av Alzheimers sjúku er meira óviss. Frontotemporalur demensur er felagsheitið fyri flokk av rættiliga sjáldsomum sjúkum, sum bara telja 5-10 % av øllum við demenssjúkum. Frontotemporalur demensur bregður oftari í ættina, tí á leið 40 % av tilburðunum eru ílegutreytaðir.

Viðgerð

Viðgerðarvánirnar eru treytaðar av, hvør sjúka er orsøk til demensin. Ráðgeving saman við ítøkiligum stuðli og umlætting eru týðningarmestu partarnir í viðgerðini. Síðan síðst í 1990-unum hava læknar kunnað útskrivað heilivág, sum fyribils kyrrar sjúkueyðkennini um eitt nú Alzheimers sjúku. Tá ið tað snýr seg um vaskuleran demens, ið kann stava frá blóðtøppum í heilanum, hevur viðgerðin til endamáls at fyribygja, at fleiri blóðtøppar kunnu taka seg upp.

Hugsa um framtíðina

Jú, meira ein veit um demenssjúkuna, ein hevur, jú betri fortreytir hevur ein fyri at taka avgerðir um framtíðina. Neyðugt kann t.d. verða at flyta í annan bústað, og ynskið um at skriva testamenti kann eisini koma. Verður tørvur á stuðulsátøkum og hjálpartólum, kann vera skilagott at vísa til hesi tíðliga í sjúkugongdini. Allar kommunur hava demensvegleiðarar og demenssamskiparar, sum kunnu ráðgeva um møguleikar.

Neyv og skjót diagnosa er týðningarmikil

Nakrar av sjúkunum, ið hava demensseyðkenni við sær, kunnu lekjast. Tað er t.d. galdandi fyri eitt nú evnaskiftissjúkur, tunglyndi og hjáárin av heilivági ella við skeiva heilivágsnýtslu. Tí er altíð týðningarmikið at gera greitt, hvør orsøkin til eyðkennini er. Alzheimers sjúka kann sum nevnt ikki lekjast, men viðgerðin at kyrra sjúkueyðkennini skal helst í gongd skjótast gjørligt. Tí er eisini týðningarmikið at fáa diagnosuna staðfesta tíðliga.